

“De geheime schat van parochies”

Interview met theoloog dr. Elisabeth Hense

Mirjam Schuilenga is consultant Maatschappelijk Activering bij Stichting De Kim

Begin dit jaar presenteerde theoloog Elisabeth Hense van de Radboud Universiteit Nijmegen een onderzoek naar groene parochies. Bisschop De Korte, voorzitter van de landelijke werkgroep *Laudato si'*, nam het onderzoek ‘*Groene activiteiten in parochies*’ op 13 januari van haar in ontvangst.

De presentatie van haar onderzoek trok ook de aandacht van het NOS twaalf uur journaal en Omroep Gelderland. Duurzaamheid is niet alleen in de samenleving een belangrijk speerpunt, maar ook kerkelijke gemeenschappen ontdekken steeds meer

Elisabeth Hense in de Hof van Heden in Nijmegen
[Fotograaf: Paul Menting]

“het belang van een zorgzame en behoedende levensstijl”, aldus Hense.

Duurzame initiatieven

Parochiemoestuinen, hemelwaterinstallaties bij kerken, zonnepanelen, kledingbanken, het delen van duurzaam voedsel; er komen steeds meer kerkelijke initiatieven. Kerk en samenleving komen zo op een bijna spontane en organische manier dichter bij elkaar te staan. Men deelt het belang van ‘de zorg voor ons gemeenschappelijk huis’. Volgens Hense zorgt verduurzaming ook voor ‘nieuw elan’ binnen een parochie. Duurzaamheidsinitiatieven verbinden de parochie beter met de wijk. Parochies geven zo invulling aan hun zorg voor de schepping. Elisabeth Hense heeft samen met Ton Bernts (Kaski) en Tjirk van der Ziel (Christelijke Hogeschool Ede) vele initiatieven in kaart gebracht. Van de meer dan 600 parochies van Nederland participeerde ongeveer 20 procent in een enquête over duurzaamheid. Er zijn een aantal opvallende resultaten. “Ruim een derde van de parochies besteedt aandacht aan het thema duurzaamheid in het beleidsplan. Dat is hoopgevend, omdat dit betekent dat het om beleid van de parochie gaat en niet alleen om wat actieve vrijwilligers spontaan doen. Zo heeft 56 procent van de respondenten extra groen op de begraafplaats. En bijna 20 procent heeft zaken als zonnepanelen, een groenvoorziening voor insecten of een moestuin. Bijna 30 procent heeft aandacht voor duurzaamheid in de liturgie”.

Uniek onderzoek

In het parochiehuus van de Lourdeskerk te Nijmegen vertelt Hense verder over haar

onderzoek. Ze doet dat op een rustige en bedachtzame wijze. Het resultaat van haar onderzoek is helder. Ze focust met name op kleine netwerken en gemeenschappen, die dicht bij de oorsprong van gewassen staan en in een gedeeld eigenaarschap met elkaar zijn verbonden. Weten waar je eten vandaan komt, het samen lokaal verantwoordelijk zijn voor de oogst, en het delen van eten in collectieve maaltijden. Het klinkt allemaal zo eenvoudig, maar het is volgens haar “een verborgen schat”. Zeker als de maaltijden ook een vierend element hebben. Het is immers feestelijk om zo met elkaar om de tafel de producten te eten die met aandacht zijn gegroeid en geoogst. Weten wat we eten uit respect voor de schepping.

Langer onderzoek naar voedsel en duurzaamheid

Hense doet al langer onderzoek naar voedselcoöperaties, naar abonnementennetwerken, zorgboerderijen en andere samenwerkingsverbanden tussen producenten en consumenten. Het zijn netwerken waarin er lokaal, gezond en lekker voedsel op een betaalbare wijze beschikbaar komt. Ze participeert als theoloog in een groot netwerk dat nadenkt over voedselinnovaties in samenwerking met de Universiteit Wageningen en andere partners. “Ik vind het belangrijk om als theoloog zichtbaar te zijn in seculiere netwerken. Katholiek betekent algemeen, universeel en houdt dus niet op bij het christendom. Vanuit het vakgebied Public Theology zoek ik verbinding met mensen in onze samenleving die zoeken naar betekenis van hun bestaan. Niet zozeer in de materiële zin, als wel in zingevende zin. De sociale betekenis, het goddelijke van de natuur; vanuit die invalshoek wil ik mijn steentje bijdragen. Het gaat immers ook om een spirituele transitie, om een andere manier van kijken, van omgaan met elkaar en de schepping. Alles is met elkaar in resonantie, we hebben elkaar nodig en door samen te werken versterken we elkaar en dan gebeuren er spontaan nieuwe trends”. Er is binnen de theologie nog niet veel aandacht voor duurzaamheid. De publicatie van Trees van

Montfoort ‘*Groene Theologie*’

is een mooie uitzondering.

Zij heeft duurzaamheid nadrukkelijk op de kerkelijke agenda gezet. Haar boek werd verkozen tot theologisch boek van het jaar in 2019. Het boek van Montfoort is het resultaat van een jarenlange eco-feministische aandacht en reflectie vanuit de Vrouw en Geloof beweging op duurzaamheid en zorg voor de schepping. “We beschikken in onze geloofstraditie over belangrijke inspiratiebronnen die een toegevoegde waarde hebben in deze tijd van noodzakelijke transitie. Een spirituele omvorming, een nieuwe kijk op hoe wij naast de schepping ook als mensen met elkaar omgaan. Wij hebben een verborgen schat tot onze beschikking”, aldus Hense.

Duurzaamheid en diaconie

Heeft duurzaamheid ten diepste met diaconie te maken? Duurzaamheid als een diaconale daad, daar waar het voorziet in de behoefte van mensen in armoedesituaties? Volgens Hense zijn daar oude voorbeelden van. Er bestaan in de protestantse diaconie boomgaarden van honderd jaar oud, die zijn aangeplant ten behoeve van mensen die vroeger afhankelijk waren van de bedeling. Ook in onze verzorgingsstaat - die steeds meer kampt met bezuinigingen en daarmee met armoede - krijgen gedepriveerde mensen steeds meer toegang tot hedendaagse initiatieven in duurzaamheid. Steeds meer groen is openbaar toegankelijk. Voedselbossen worden dicht tegen stadswijken aangelegd en mensen kunnen in lage lonenwijken via wijkteams mede-eigenaar worden. Ze kunnen zelf verantwoordelijk zijn voor een stadsmoestuin en direct als consument beschikking krijgen over betaalbaar of gratis voedsel. Mensen krijgen in beeld waar in de buurt geplukt kan worden van bomen en struiken en meer openbaar groen wordt in de directe leefomgeving gerealiseerd. Groen geeft toegang tot welzijn en welbevinden. Het is een *bonum commune* voor iedere gelovige, voor iedere burger. “Kijk maar naar het belang

van groene kantoortuinen. Dan hebben we het alleen over 'kijkgroen' dat een ontspannen sfeer creëert op de werkplek".

Landelijke werkgroep Laudato si'

Deze is onder voorzitterschap van bisschop De Korte opgericht aansluitend bij de encycliek *Laudato si'* van paus Franciscus. De encycliek met als ondertitel 'de zorg voor het gemeenschappelijk huis', verscheen in 2015 en sindsdien zijn er in Nederland vele kerkelijke initiatieven tot ontwikkeling gekomen, begeleid en zichtbaar gemaakt. In de encycliek neemt paus Franciscus afstand van een antropocentrische levenshouding. Daarin staat de mens centraal en alle andere schepselen zijn er voor de mens. De mens heeft bijzondere capaciteiten waaruit een bijzondere verantwoordelijkheid voortvloeit om het leven verder te brengen. Niet om te heersen over de aarde en haar schepselen, maar om deze te dienen. *Laudato Si'* gaat over de sociale verhoudingen tussen mensen onderling en tussen mens en aarde. Klimaatwetenschappers waren de eersten die reageerden. Nicholas Stern, auteur van het invloedrijke rapport over klimaatverandering, benadrukte het grote belang van de encycliek, vanwege de gedegen studie en de spirituele visie op de noodzakelijke uitdagingen waar we wereldwijd mee te maken hebben.

Grond en duurzaamheid

Volgens Hense is er nog veel meer mogelijk en kun je als christen in de samenleving hierin veel betekenen. Er is rond 30.000 hectare grond in bezit is van kerken. Daar kun je iets mee rond duurzaamheid. Je moet als christen niet in je eigen bubbel gaan zitten, maar missionair present zijn in de samenleving. De kerk kan een eigen bijdrage leveren aan de grote vragen in onze geglobaliseerde samenleving, door eigen duurzame initiatieven en door present te zijn in de samenleving. Denk globaal en handel lokaal. "De parochies kunnen hierin nog veel stappen zetten. Er is nog veel bewustwording nodig en dat kan in geloofsgemeenschappen door bijvoorbeeld samen de encycliek *Laudato si'* te lezen. Motivatie en inspiratie doen ertoe bij duurzaamheid. Laat het christelijke narratief niet ontbreken".

Moestuin Hof van Heden

We kijken naar buiten en hebben vanuit het parochiehuis uitzicht op de moestuin naast de Lourdeskerk in Nijmegen, die omgedoopt is tot 'de Hof van Heden'. "Het is mooi om te zien hoe gelovigen na de kerkdienst even door de tuin lopen, ze genieten van het groen dat opkomt, de vruchten die zich ontwikkelen. Gewoon even door de tuin lopen. Niet iedereen hoeft vrijwilliger te zijn. Iedereen kan in de parochietuin participeren op eigen wijze". Contemplatie en actief zijn gaan hand in hand binnen een collectief verband. Een kerkmoestuin brengt nieuwe energie binnen een parochie en verbindt de parochie beter met de wijk. "Via de gezamenlijke inrichting van de eigen grond, het gebruik van materiaal, de omgang met energie en water, het financiële beheer en de keuze voor voedsel nemen parochies deel aan een zorgzame en behoudende levensstijl".

Hense ziet dat er meer mogelijk is en dat er vaak wel ambities zijn, maar niet de middelen, kennis of menskracht. "Het thema duurzaamheid is dan wel binnen de parochies geland, maar er zou meer moeite gedaan kunnen worden om het thema te bevorderen en soms ontbreekt theologische inspiratie". Hense adviseert geïnteresseerde parochies om aansluiting te zoeken bij lokale ondersteunende stichtingen. "Neem bijvoorbeeld Kerk in Actie, stichting De Kim of Solidair Groningen en Drenthe, die kunnen echt helpen bij verduurzaming".

Elisabeth Hense, 'Groene activiteiten in parochies', Radboud Universiteit Nijmegen, 2000.

Website van de Radboud Universiteit
<https://www.ru.nl/nieuws-agenda/nieuws/vm/theology-philosophy/2020/duurzame-parochies-geven-katholieke-kerk-nieuw/>

Elisabeth Hense, 'Vernieuwingsinitiatieven rond eten, zorg en geld in Nederland. Een kwestie van spiritualiteit', VU University press, 2015.

Trees van Montfoort, 'Groene Theologie', Uitgeverij Skandalon, 2019 (zie elders in dit nummer).